चित्रपट : यंत्राधिष्ठित कला

डॉ. स्वप्निल बुचडे
(एम.ए. , नेट, सेट, पीएच. डी.)

चित्रपट म्हणजे काय ?

१. फिल्म, मुव्ही, सिनेमा

२. यंत्राधिष्ठित कला

३. दृकश्राव्य माध्यम

४. समाजावर परिणाम

५. आभासी जग निर्माण करण्याची क्षमता

६. माणसांच्या जगण्याचे प्रतिबिंब

७. लेखक, दिग्दर्शकाचा दृष्टीकोन

८. माध्यमांतर (साहित्य – चित्रपट)

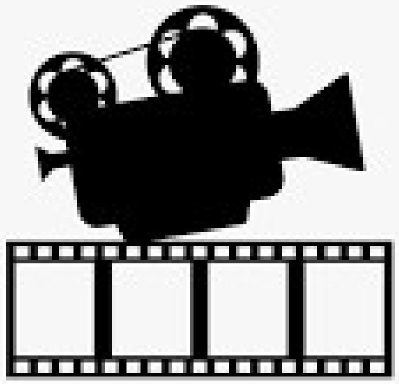

कॅमेरा आणि फिल्म लोगो

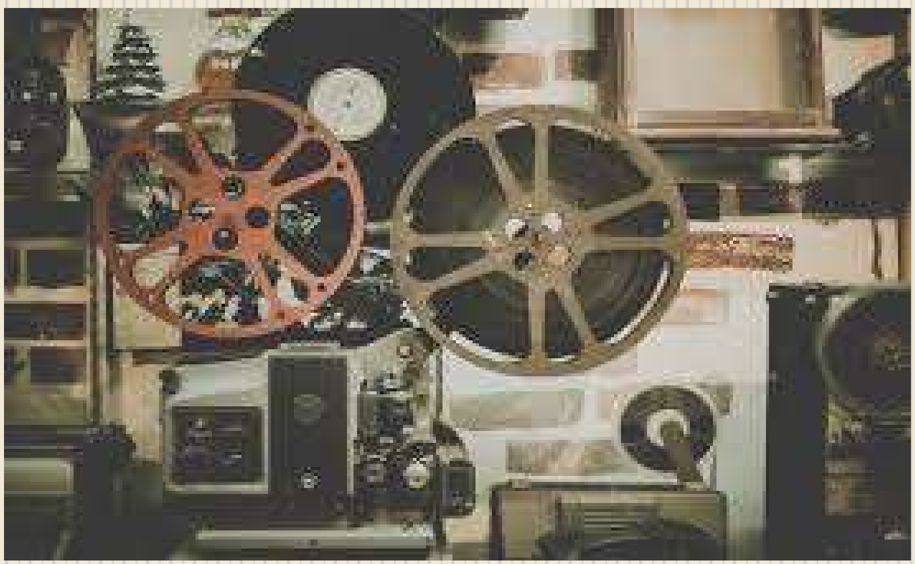

चित्रपटाची गुंडाळी अर्थात – फिल्म

राजा हरिश्चंद्र - १९१३

चित्रपट निर्मिती प्रक्रियेतील महत्त्वाचे घटक

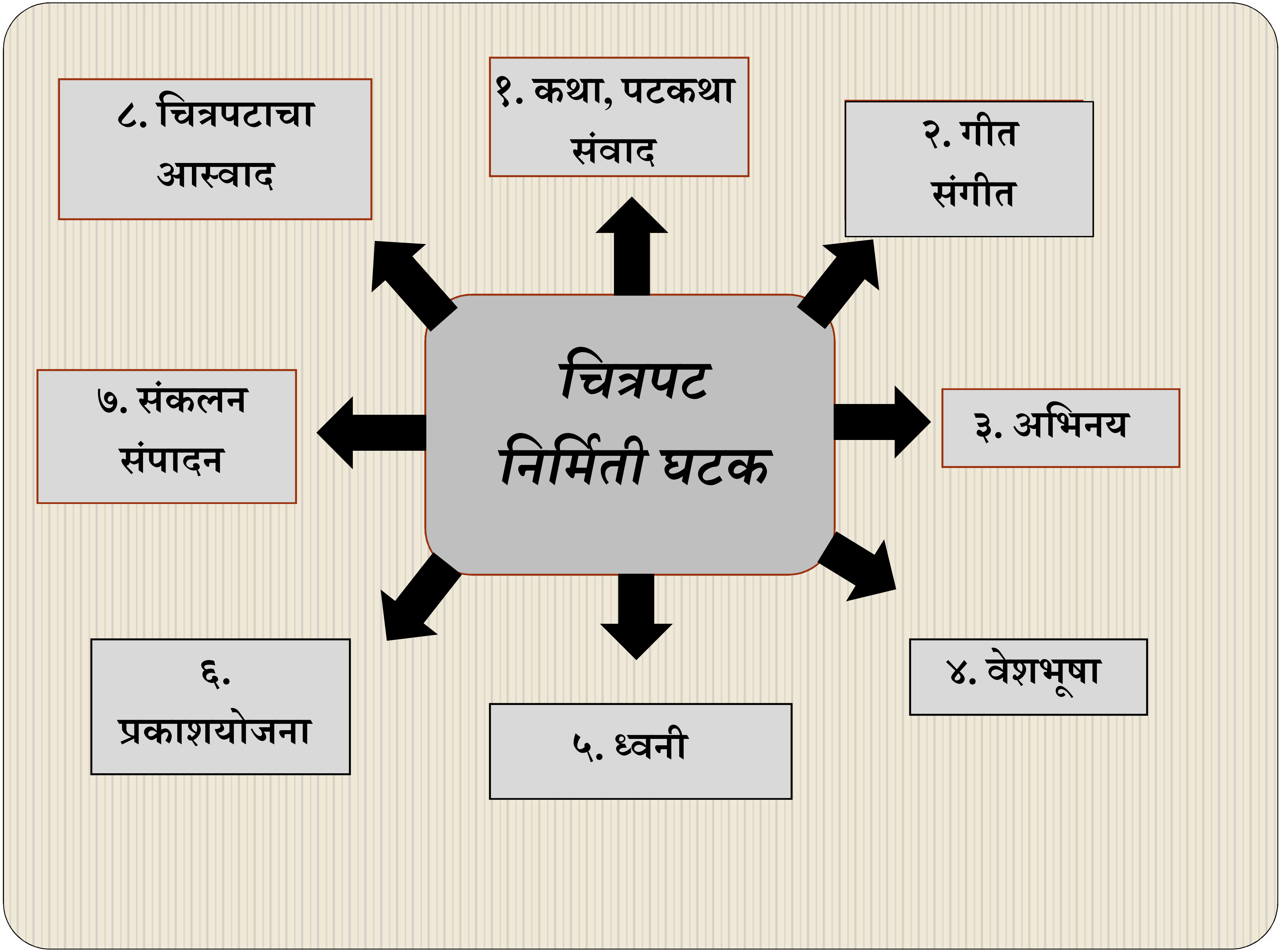
चित्रपट निर्मिती घटक
१. कथा, पटकथा संवाद
२. गीत संगीत
३. अभिनय
४. वेशभूषा
५. ध्वनी
६. प्रकाशयोजना
७. संकलन संपादन
८. चित्रपटाचा आस्वाद

कथा

- यंत्रांच्या सहाय्याने दृकश्राव्य पद्धतीने घडत जाणारी उत्कंठावर्धक गोष्ट
- अभिरुचीसंपन्न व्यक्तीला भावणारी एखादी गोष्ट.

पटकथा

- कथेची चित्रपटासाठी केलेली मांडणी. (संवादांचे लेखन)
- पडद्यासाठी लिहिलेली कथा = पटकथा
- दृक माध्यमातून सांगण्याचे कथासूत्र = पटकथा

संवाद

- चित्रपटातील संवाद
- दोन पत्रांतील संप्रेशानासाठी वापरले जाणारे ध्वनीसंकेत.
- संवाद हेच कथानकाला आकार देत असतात.

संगीत

- चित्रपटाचा परिणाम वाढवण्यासाठी संगीताचा वापर होत असतो.
- संगीताच्या वापराने दृश्याला उठावदारपणा मिळतो.
- दृश्य दिसत असताना त्याच्या मागे संगीत वाजले असता अधिक गंमत निर्माण होते. उदा. -

गीत

- भारतीय गीतांची एक विशिष्ट परंपरा आहे.
- अंगाई, अभंग, ओवी, भारुड, गझल, पोवाडा, लावणी, अलीकडचा रिमिक्स प्रकार...
- गाण्याने चित्रपटाची रंगत अधिकच वाढत असते
- उदा. – दिल तो पागल है या चित्रपटातील हे गीत....

अभिनय

- चित्रपट कथेचा अभिनेता – अभिनेत्रीकडून केला जाणारा दृश्य परिणाम .
- भरत या संस्कृत मुनीने अभिनयाचे आंगिक, सात्विक, वाचिक, आहार्य असे प्रकार सांगितले.
- शरीर, चेहरा, हावभाव, हातवारे, हालचाल यांच्या आधारे पात्राने केलेला आविष्कार.
- अभिनयाची उदा.. – अमिताभ बच्चन, स्वप्निल जोशी, मुक्ता बर्वे, सई ताम्हणकर, नाना पाटेकर, अमीर खान, महेश मांजरेकर, आणि मराठी, हिंदी चित्रपटातील अनेक उदाहरणे सांगता येतील.

ध्वनी

- चित्रपट पाहत असताना पात्रांच्या सूक्ष्म हालचाली किंवा वस्तूंचा होणारा आवाज. उदा. – किरकिर किडे आवाज, ढगांचा कडकडाट.

प्रकाशयोजना

- आताचा कॅमेरा खूप विकसित झाला आहे.
- दृश्यप्रभाव वाढवण्यासाठी प्रकाशाचा वापर केला जातो.
- एखाद्या स्त्रीच्या मनाची द्विधा अवस्था टिपण्यासाठी प्रकाशयोजना.

वेशभूषा

- पात्र, परिसर, भौगोलिकता आणि प्रसंगला अनुसरून वेशभूषा केली जाते.
- कोणाचा मृत्यू झाला असेल तर अंतयात्रेत पांढरी वस्त्रे परिधान करतात.

संकलन / संपादन

- विविध प्रसंगांची योग्य मांडणी व सुयोग्य काटछाट तसेच निवड क्रम गती या गोष्टीवर काम करून दिग्दर्शकाला हवा असलेला परिणाम साधण्याच्या क्रियेला संकलन म्हणतात.
- दिग्दर्शक पटकथेनुसार वेगवेगळे प्रसंग चित्रित करतो त्या प्रसंगाची एक मालिका तयार करण्याचे काम संकलकाचे असते.
- उदा .- शोले

चित्रपटाचा आस्वाद

- कलाकृतीचा रसिकवर अपेक्षित परिणाम म्हणजेच रसनिष्पत्ती.
- आस्वादकाचे प्रामुख्याने तीन भाग पडतात.
- १. सामान्य प्रेक्षक : फक्त अनुभवतो

  २. रसिक : बारकावे पाहतो

  ३. समीक्षक : रसग्रहण करताना कलाकृतीचे विश्लेषण, मूल्यमापन त्या कलाकृतीवर भाष्य समीक्षक करत असतो.

> “ कलाकृतीचे सामर्थ्य, उणीवा याची जाणीवपूर्वक नोंद घेतो हीच आस्वादप्रक्रिया होय.”

धन्यवाद